

LOVITURA DE STAT DE LA 23 AUGUST 1944 – SURPRIZĂ TOTALĂ PENTRU REICH*

Nicolae JURCA

Der Staatsstreich vom 23. August 1944 – ein für das Dritte Reich äußerst überraschendes Ereignis

In der vorliegenden studie, die insbesondere auf der Erforschung von in deutschen Archiven vorhandenen Urkunden basiert, werden die Vorbereitungen zum Staatsstreich vom 23. August 1944 sowie die darauffolgenden Ereignisse erörtert.

Der Schluss, zu dem der Verfasser der Studie aufgrund der Wertung des Urkundenmaterials gelangt, wird hier erstmalig der Fachwelt vorgestellt und weist darauf hin, dass der Staatsstreich ein völlig überraschendes Ereignis für Dritte Reich war, wodurch sich auch die zögernde und unschlüssige Haltung des Letzteren erklären läßt.

În cursul dimineții de 23 august, mareșalul Antonescu, reîntors de pe front în ziua precedentă, a convocat, la Snagov, o ședință restrânsă a Consiliului de Miniștri, în cadrul căreia a adoptat o serie de hotărâri rezultate din evoluția situației militare, ca urmare a puternicei ofensive sovietice la aripa de sud a frontului sovieto-german și pentru punerea în aplicare a măsurilor stabilite la întâlnirea cu generalul Johannes Friessner, comandantul Grupului de armate "Ucraina de Sud". Măsurile adoptate vizau retragerea armatei și organizarea rezistenței pe linia fortificată Carpații Răsăriteni - Focșani - Nămolosa - Dunărea maritimă, concomitent cu evacuarea instituțiilor guvernamentale în Transilvania.

În timp ce se desfășura ședința guvernului a sosit la Snagov vicepreședintele Partidului Național Liberal, Gheorghe Brătianu, ca reprezentant al Partidului Național Țărănesc, Partidului Național Liberal și Partidului Social-Democrat, cu misiunea de a face o ultimă încercare pe lângă Antonescu pentru a-l convinge să iasă din război¹. Referindu-se la aceasta misiune a sa, în depoziția la procesul din mai 1946, Gheorghe Brătianu relatează: "În ziua de 23 august, dimineața, am fost trimis la Snagov de către șefii opoziției - atunci se constituise Blocul Național Democrat, constituit din Partidul Național Liberal, Partidul Național Țărănesc, Partidul Social - Democrat și Partidul Comunist. Dintre reprezentanții lor erau prezenți atunci în capitală dl. Dinu Brătianu, Iuliu Maniu și Titel Petrescu - dl. Pătrășcanu era atunci urmărit de poliție și nu putea fi găsit. Da, aceștia trei, ... mi-au dat însărcinarea să mă duc la Snagov și să vorbesc cu dl. Mareșal Antonescu, pentru a-l îndemna la încheierea, imediat, a armistițiului, ... dl. Mareșal Antonescu a fost de acord, domnia sa mi-a cerut asentimentul scris al șefilor opoziției, care atunci reprezentau țara, pentru ca să încheie armistițiul în condițiunile care erau cunoscute și, că, dacă va obține acest asentiment în scris ..., indiferent care va fi părerea germanilor, el îl va încheia".² Condiția formulată de Ion Antonescu, singura dealtfel, pentru a încheia armistițiul, "asentimentul scris" al șefilor partidelor de opoziție - era motivată prin aceea că era vorba de o "răspundere istorică". Mareșalul a spus atunci lui Gheorghe Brătianu: "... am renunțat ca să nu fac armistițiul, îl fac eu, dar îmi trebuie aceste scrisori de garanție pentru că eu nu pot să-mi iau răspunderea istorică să prăbușesc neamul românesc ... Și, atunci asociați-vă la această situațiune, asociați-vă răspunderea, printr-un act scris, nu prin discuții care se pierd și care pot să fie negate mâine".³

În prima parte a zilei de 23 august, Gheorghe Brătianu, reîntors la București, a informat pe cei trei șefi de partide: Iuliu Maniu, C. I. C. Brătianu și C. - Titel Petrescu despre rezultatul misiunii

* Acest studiu face parte din lucrarea noastră, în curs de definitivare, *România văzută de Reich-ul german (1939-1944)*.

¹ „Libertatea” din 5 septembrie 1944; „Jurnalul de dimineață” din 11 ianuarie 1945.

² *Procesul Mareșalului Antonescu. Documente*, I, ediție prefăcută și îngrijită de Marcel-Dumitru Ciucă, București, 1996, p. 369.

³ *Ibidem*, p. 215.

sale. Ei s-au declarat de acord să dea asentimentul scris Mareșalului în cursul zilei⁴. Liderii partidelor politice din B.N.D. (I. Maniu, C. I. C. Brătianu, C.- Titel Petrescu) n-au mai redactat scrisoarea cerută cu insistență de Ion Antonescu, deși Gheorghe Brătianu îl anunțase pe Mihai Antonescu că, în audiență la rege, se poate prevala de acordul acestora. Interceptarea unei convorbiri telefonice la reședința regelui de la Sinaia, din care rezulta că a doua zi Mareșalul va pleca pe front, ceea ce ar fi putut zădărnici întreg planul loviturii de stat, a precipitat evenimentele. *"Convorbirea cu Mareșalul trebuia să aibă loc cu orice preț - va mărturisi regele Mihai -, plecarea lui zădărnicea totul [...]. Eventualitatea arestării lui figura în planul de acțiune numai în ultima instanță, pentru că noi trebuia să-l determinăm pe el să comande retragerea"*.⁵

În prima parte a zilei de 23 august, Mareșalul Ion Antonescu, sub presiunea evenimentelor politico-militare care se precipitau, a întreprins alte două acțiuni. A fost trimis un curier diplomatic la Stockholm pentru a duce împuterniciri speciale ministrului României în capitala Suediei, F. Nanu, în vederea negocierii aranjamentelor de armistițiu cu sovieticii, dacă se mențineau condițiile anterioare (din 2 iunie). Curierul a sosit, însă, la 24 august 1944, când era prea târziu⁶. În același timp, Ion Antonescu a aprobat transmiterea unui mesaj la Ankara, adresat Aliaților occidentali, prin care solicita lansarea unui desant de trupe pe teritoriul României, care i-ar fi facilitat, după părerea lui, luarea libertății de acțiune în vederea încheierii armistițiului.

În dimineața zilei de 23 august, în timp ce avea loc întrevederea cu Gheorghe Brătianu, Mihai și Ion Antonescu *"au avut inițiativa"* solicitării unei audiențe la Palat și chiar au telefonat în prezența liderului liberal⁷. Generalul Emilian Ionescu, pe atunci adjutant regal, consemnează acest episod: *"La orele 10,00 sunt chemat la telefon de colonelul Davidescu - șeful cabinetului militar al Mareșalului - care mă anunță că Antonescu cere regelui o audiență pentru orele 16,00. Raportez și Mihai acceptă. Peste câteva minute - o nouă cerere de audiență: de data aceasta din partea lui Mihai Antonescu, pentru orele 15,30. Răspunsul regelui: «se aprobă»"*.⁸

În aceste împrejurări și ținând seama de perspectiva reînțoarcerii lui Ion Antonescu pe front și de acolo la postul sau de comandă din Transilvania, pentru a nu pierde șansa arestării sale la Palat, regele și apropiații săi au hotărât devansarea loviturii de stat pentru ziua de miercuri, 23 august. În după amiaza zilei au sosit, succesiv, la Palat, Mihai Antonescu (la orele 15,30) și Ion Antonescu (la 16,05), prilej cu care, pe baza planului întocmit de organizatorii complotului, au fost arestați. La refuzul mareșalului de a încheia armistițiul fără să-l avizeze pe Hitler și fără îndeplinirea anumitor condiții (consultarea cabinetului său, obținerea unor garanții teritoriale de la Aliați, intrarea Turciei în război, pentru a ușura debarcarea de trupe britanice la Constanța)⁹ regele, făcând uz de prerogativele sale de șef al statului, i-a demis și a dispus arestarea lui Ion și Mihai Antonescu. În legătură cu conținutul discuțiilor dintre Rege și Mareșal, cu prilejul ultimei audiențe și a arestării, există o serie de variante, consecință a folosirii unor surse diferite și contradictorii. Regele Mihai rezuma astfel convorbirea cu Ion Antonescu: *"Cât timp a durat discuția, un ceas, un ceas și mai bine, am încercat și eu și Sănătescu să-l facem pe Mareșal a înțelege că războiul nu mai poate fi continuat în direcția aceea și că trebuie să procedeze cât mai grabnic la un armistițiu. Chiar și Mihai Antonescu a încercat același lucru. Mareșalul a refuzat net"*. Întrebat ce motiv a invocat Antonescu, regele afirmă: *"Îl știe toată lumea, dar foarte puțini îl înțeleg. Căci el și-a dat cuvântul de onoare de ofițer în fața lui Hitler ca să meargă cu el până în pânzele albe. Și că fără aprobarea lui Hitler el nu retrage trupele de pe front"*.¹⁰ În însemnările lui Ion Antonescu, făcute în timpul orelor de detenție la Palatul regal, în urma arestării sale, Mareșalul evoca astfel ultima audiență la rege: *"Astăzi, 23 august 1944, am venit în audiență la Rege la ora 15,30 pentru a-i face o expunere a situației frontului și a acțiunii întreprinse pentru a scoate țara din greul impas în care se găsește"*.

⁴ *Ibidem*, p. 370.

⁵ M. Ciobanu, *Convorbiri cu Mihai I al României*, București, 1991, p. 20.

⁶ A. Hillgruber, *Hitler, Regele Carol și Mareșalul Antonescu*, București, 1994, p. 256.

⁷ *Procesul mareșalului Antonescu*, p. 369.

⁸ E. Ionescu, *În uniformă pentru totdeauna*, București, 1979, p. 93.

⁹ Gh. Buzatu, *Mareșalul Antonescu în fața istoriei*, II, Iași, 1990, p. 444.

¹⁰ M. Ciobanu, *op.cit.*, p. 21.

Timp de aproape două ceasuri, Regele a ascultat expunerea, păstrând ca de obicei o atitudine forțat rezervată, aproape indiferentă”.¹¹

După ce a expus conținutul convorbirilor avute cu Carl Clodius și Ion Mihalache în noaptea de 22/23 august, Mareșalul s-a referit la întrevvedere cu Gheorghe Brătianu din dimineața zilei de 23 august: *”În dimineața zilei de astăzi pe când eram în Consiliul de Miniștri, a cerut să mă vadă dl. Gh. Brătianu, care, spre deosebire de dl. Mihalache, mi-a declarat că vine de la întrevvedere dintre d-nii Maniu și Dinu Brătianu, și vine cu mandatul formal de la ambii că sunt de acord și că își iau alături răspunderea, dacă accept să fac eu tratativele de pace. I-am spus că accept cu condiția să mi se dea în scris acest angajament, și că dacă acceptă ca el să fie publicat, pentru ca poporul să vadă că s-a înfăptuit unirea internă și pentru ca străinătatea, aliații și inamicii noștri să nu mai poată privi dezunirea noastră”*.¹² Mareșalul continuă relatarea sa: *”Dl. Brătianu urma să-mi aducă adeziunea scrisă înainte de audiența mea la rege, fiindcă voiam să merg la această audiență cu hotărârea luată adică să-i pot afirma că, dat fiind faptul că s-a realizat unirea politică internă, îmi pot lua angajamentul să încep tratativele de pace”*.¹³

Cum regele cerea ca tratativele de armistițiu să înceapă *”imediat”*, Mihai Antonescu i-a răspuns că așteaptă răspunsuri de la Ankara și Berna prin care dorea să obțină consimțământul Angliei și Americii pentru a trata cu Uniunea Sovietică. Din însemnările mareșalului Antonescu rezultă că Mihai Antonescu a arătat regelui că este o necesitate să mai aștepte 24 de ore, să primească răspunsurile Stockolm-ului și după aceea va începe tratativele. *”Eu am adăugat – notează I. Antonescu - că sunt de acord, în aceste condiții, chiar cu plecarea d-lui M Antonescu la Ankara și Cairo pentru a duce tratative directe. În acest moment, regele a ieșit din cameră scuzându-se față de mine, și discuția a continuat câțva timp cu generalul Sănătescu (...). Când eram în curs de discuțiuni și în picioare, așteptând revenirea regelui, pentru a pleca, regele intră în cameră și în spatele lui apar un maior din garda Palatului și 6-7 soldați cu pistoalele în mână. Regele a trecut în spatele meu urmat de soldați, unul dintre soldați m-a prins de braț pe la spate și generalul Sănătescu mi-a spus: Dle. Mareșal, sunteți arestat pentru că nu ați vrut să faceți imediat armistițiul”*.¹⁴ În încheierea însemnărilor sale din celulă, premonitoriu, Ion Antonescu scrie: *”Istoria să judece. Mă rog la Dumnezeu să ferească țara de consecințele unui act cu atât mai necugetat cu cât niciodată nu m-am cramponat de putere”*.¹⁵

Am dat *in extenso* fragmente din însemnările Mareșalului pentru că, scrise în orele imediat următoare arestării, au șansa să fie mai apropiate de adevăr. În seara zilei de 23 august 1944, imediat după arestarea membrilor guvernului Antonescu, regele, uzând de prerogativele sale de șef al statului, a semnat decretul nr. 1619, prin care generalul de corp de armată Constantin Sănătescu era numit prim-ministru. Au urmat apoi o serie de decrete (nr. 1620, 1621, 1622, 1623), semnate de rege și primul-ministru, prin care au fost numiți membrii guvernului și alte persoane cu funcții de răspundere¹⁶. Guvernul era compus din militari și tehnicieni, având ca miniștri fără portofoliu pe reprezentanții celor patru partide care alcătuiau Blocul Național-Democratic.

Declanșarea loviturii de stat a constituit o surpriză totală pentru aparatul militar și civil german, ceea ce explică reacția sa confuză, dar disperată și hotărâtă să înăbușe lovitura de stat. Sursele documentare germane sunt, din acest punct de vedere, deosebit de elocvente. În memoriile sale, generalul de cavalerie Erik Hansen, șeful Misiunii militare germane din România, relatează că primele zvonuri despre o posibilă răsturnare a lui Antonescu i-au parvenit în jurul amiezii de 23 august, când maiorul Hinkeldey, ofițer de stat major german, repartizat pe lângă generalul Titus Gârbea, șeful Statului Major Român de legătură cu Înaltul Comandament al Armatei Germane (O.K.W.), întors chiar atunci la București de pe front, unde îl însoțise într-o misiune pe generalul Gârbea, l-a întrebat dacă considera posibil *”ca un alt general român ar putea să-l răstoarne pe*

¹¹ *Procesul mareșalului Antonescu*, I, p. 49.

¹² *Ibidem*, p. 51.

¹³ *Ibidem*, p. 52.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ „Monitorul Oficial”, partea I, nr. 197 bis din 24 august 1944.

Antonescu printr-un puci", pentru că ar fi auzit un zvon în acest sens. Hansen a replicat că o asemenea posibilitate o considera exclusă, "deoarece nimeni n-ar risca așa ceva, luând seama de prestigiul și autoritatea lui Antonescu".¹⁷ Generalul german considera că a fost "o gravă greșeală" a sa că nu s-a gândit că "acel" general ar putea acționa, eventual, la ordinul sau din însărcinarea regelui, că n-a alarmat trupele și serviciile germane de sub comanda sa și că n-a dispus retragerea lor în regiunile fixate pentru asemenea cazuri.¹⁸ Erik Hansen considera că nu poate fi "descărcat" de răspundere nici chiar prin faptul că Legația Germană și Abwehr-ul - tot mai reticente față de el - nu l-au informat despre "tratatativele în curs, trădătoare și duplicitate" și nici despre „întâmplările” din noaptea de 21/22 august 1944 când, la mânăstirea Ceahlău - aflată în raza de acțiune a unei brigăzi românești, ar fi avut loc tratative între un general sovietic și o delegație română. Această știre, pe care surse românești n-au confirmat-o, ar fi ajuns la cunoștința Legației Germane prin atașatul de poliție Richter, dar care n-a parvenit Misiunii Militare Germane pentru armata de uscat de sub comanda generalului Hansen. Generalul Hansen a chemat, totuși, pe conducătorii comandamentelor și serviciilor militare germane din București cărora le-a dat ordin de a fi "extrem de vigilenți și de a controla toate măsurile de alarmă prevăzute", după care, în jurul orelor 13,00, le-a dat liber.¹⁹ N-avem motive să ne îndoim de veridicitatea acestei informații pentru că, în fapt, ea nu este favorabila lui Hansen, potrivit opticii foștilor comandanți militari germani.

În după-amiaza aceleiași zile, după orele 16,00, lt. colonelul de geniu Rostel, primul ofițer cu operațiile, i-a comunicat telefonic generalului Hansen că în oraș circulă zvonuri despre arestarea lui Antonescu. Rugat să controleze informația, consilierul de legație dr. Gerhard Stelzer, a comunicat, la scurt timp, că "zvonul nu se adevărește", deoarece el a vorbit cu colonelul Radu Davidescu, șeful cabinetului militar al Mareșalului, care a explicat, "râzând" că Antonescu s-a dus din proprie inițiativă la Palat și că este așteptat să se întoarcă.²⁰ Rezultă că primele măsuri, dintre cele mai importante, din planul complotiștilor, se înfăptuiau cu succes, în timp ce serviciile de informații și comandamentele militare germane recepționau doar "zvonuri din oraș". Aceasta explică relativul calm din tabăra germană, unde viața continua să se desfășoare sub cele mai diverse ipostaze, ca într-o zi obișnuită de război. La clubul ofițerilor germani din București, spre exemplu, prințul Albrecht von Hohenzollern, atașat al Misiunii Militare Germane din România și unchiul regelui Mihai, făcea ultimele pregătiri pentru serata de adio organizată în cinstea lui cu prilejul retragerii din funcție, la care urma să participe și generalul Hansen. În timp ce erau în toi pregătirile pentru a "petrece o seară deosebită - prin muzică - în cercul camarazilor", iar orchestra militară interpreta "trio-ul pentru pian nr. 3 și cvartetul pentru coarde opus 18", s-a comunicat parola de alarmare a trupelor de intervenție.²¹ Prima informație de natură să alerteze întregul aparat militar și civil german din București a parvenit de la Eugen Cristescu, șeful Serviciului Special de Informații și generalul Constantin Tobescu, inspectorul general al Jandarmeriei, care au devenit bănuitori când au aflat că Antonescu nu s-a mai întors de la Palat, comunicând Legației Germane presupunerea că Mareșalul ar fi fost arestat.²² În jurul orelor 17, generalul Hansen a fost convocat de urgență la Legație pentru o convorbire "foarte gravă". Aici se aflau, "în mare agitație", numai Gerhard Stelzer și Eugen Cristescu. Acesta din urmă l-a informat pe Hansen despre bănuiala lui că Antonescu ar fi fost arestat probabil "de oamenii din garda personală a regelui" și că ar fi fost transportat într-o pivniță a Băncii Naționale.²³ La solicitarea lui Hansen, au sosit la Legație amiralul Werner Tillesen, șeful Misiunii Marinei Militare Germane, generalul locotenent Alfred

¹⁷ Arhivele federale Koblenz, fond 101 F., rola 55 (Erik Hansen, Însemnările memorialistice la chestionarul Institutului de istorie contemporană din München).

¹⁸ Ținând seama de atacurile aeriene anglo-americane, cât și de apropierea frontului, Marele Stat Major Român și Misiunea Militară Germană pregătiseră cartiere de refugiu pe Valea Oltului, în zona Râmnicu Vâlcea. (*Ibidem*)

¹⁹ Arhivele federale Koblenz, fond 101 F., rola 55.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ Arhivele federale Koblenz, fond 101 F., rola 55 (Răspunsurile fostului atașat militar german, prințul Albrecht Hohenzollern, la chestionarul Institutului de istorie contemporană din München).

²² A. Hillgruber, *op.cit.*, p. 257.

²³ Arhivele federale Koblenz, fond 101 F., rola 55.

Gerstenberg, șeful Misiunii Aeronautice și comandant al apărării antiaeriene a regiunii petroliere, generalul dr. Karl Spalke, atașatul militar german la București. În jurul orelor 19 a sosit la Legație și ministrul plenipotențiar al Reich-ului - Manfred von Killinger, care va fi nevoit, sub impactul cu evenimentele, să renunțe la convingerea "*că nici o frunză nu se mișcă în România fără știrea lui*" și la obișnuitele bagatelizări: "*poveste balcanică*" ~ etc. Informat de cei prezenți asupra situației, Killinger a comunicat, mai întâi telefonic, Ministerului de Externe german despre evenimentele din București și a promis că îl va înștiința imediat și pe Hitler²⁴. La rândul său, generalul Erik Hansen a însărcinat telefonic pe ofițerul cu operațiile din Serviciul care se afla la Academia de Război, să transmită indicativul pentru ordinul de alarmă a trupelor și să întocmească un raport provizoriu către Înaltul Comandament al Armatei Germane (O.K.W.)²⁵. Cum, între timp, noile autorități române au întrerupt firul telefonic oficial al Legației, iar postul de radio se afla, "*ca de obicei*", în vila lui Killinger de la Snagov, a fost tăiată orice posibilitate de legătură cu exteriorul. Singur generalul Gerstenberg a mai avut, un timp, legătura telefonică în biroul său instalat la Legație, realizând, în jurul orelor 20, "*convorbirea sa fatală*", cu generalul Werner Kreipe, șeful Statului Major al Aviației Militare Germane (Luftwaffe), la care a participat și Killinger²⁶, căruia i-a sugerat bombardarea și ocuparea Bucureștiului, propunere pe care Hitler o va accepta și în care sens va da ordine corespunzătoare.

La o jumătate de oră după aceasta, ofițerul 1 din Statul major al Misiunii Militare Germane pentru armata de uscat a comunicat telefonic la Comandamentul Grupului de armate "Ucraina de Sud" că ceva nu este în regulă cu mareșalul Antonescu și cu vicepreședintele Consiliului de Miniștri, Mihai Antonescu²⁷. Cum informația era neclară, peste câteva minute generalul Helmuth Grolmann, șeful Statului Major al Grupului de armate, l-a sunat pe comandantul Luftwaffe, generalul Gerstenberg, care a confirmat știrea arestării lui Antonescu, dar n-a fost în măsură să dea, încă, informații precise. Între timp, la insistențele generalilor și diplomaților germani, la Legație, Killinger s-a decis - așa cum ne relatează Erik Hansen - "*să plece imediat la Palat, chiar fără instrucțiuni de la Berlin, să ceară la rege o audiență și o explicație în legătură cu situația creată*".²⁸ Generalul Hansen nu împărtășește afirmația istoricului Andreas Hillgruber, potrivit căreia regele l-ar fi chemat pe Killinger în audiență²⁹. Această precizare se confirmă dacă avem în vedere că adjutantul regal, colonelul Emilian Ionescu, surprins de vizita intempestivă la Palat a "*două persoane din corpul diplomatic*" (Killinger și consilierul său, dr. Gerhard Stelzer) a fost nevoit să recurgă, împotriva uzanțelor, la procedura de a-i identifica pe cei doi diplomați germani³⁰. La această audiență, desfășurată între orele 20,30 și 20,50, au fost prezenți, alături de rege, generalul Sănătescu, noul prim-ministru, Grigore Niculescu-Buzești, ministru de externe, generalul Aurel Aldea și cei doi secretari particulari ai lui Mihai. Cu acel prilej, diplomații germani aveau să afle că guvernul Antonescu a fost demis și înlocuit cu altul și că România era hotărâtă să iasă din războiul împotriva Națiunilor Unite. Ministrul plenipotențiar al Reich-ului era invitat să determine guvernul său să retragă imediat trupele germane din România pentru a scuti cele două armate de o grea încercare³¹. Audiența s-a încheiat cu amenințarea lui Killinger: "*Voi transforma România într-o baie de sânge!*". Într-o telegramă expediată din Budapesta Ministerului de Externe al Reich-ului, din 30 august 1944, Edmund Veessenmayer, șef SS, rezuma astfel audiența lui Killinger la Palat: "*Plenipotențiarul a făcut regelui violente reproșuri și a declarat că Germania nu poate accepta o schimbare a politicii externe a României. Regele a replicat că trupele germane nu mai apărâu țara și, de acum, el trebuie să încerce să diminueze catastrofa inevitabilă prin luare de contact cu*

²⁴ *Loc.cit.*

²⁵ *Loc.cit.*

²⁶ Generalul Hansen a afirmat că despre această convorbire a aflat abia mai târziu, în timpul prizonieratului și nu ar fi fost de acord cu ea, dezavuând-o. (*Ibidem*).

²⁷ General-maior Eugen Bantea, *Insurecția română în jurnalul de război al grupului de armate germane „Ucraina de Sud”*, București, 1974, p. 20-21.

²⁸ Arhivele militare din Freiburg, fondul NL 229, rola 61.

²⁹ A. Hillgruber, *op.cit.*, p. 257.

³⁰ Cf. E. Popescu, *op.cit.*, p. 106-107.

³¹ Arhivele federale Koblenz, fond 101 F., rola 62; A. Hillgruber, *op.cit.*, p. 257.

inamicii. Împotriva trupelor germane din România și împotriva cetățenilor Reich-ului din România, guvernul român nu va întreprinde, e de la sine înțeles, nimic".³²

După audiența lui Killinger la rege, relatează în continuare Hansen, de la Legație s-a transmis un ordin prin radio către toate serviciile militare, prin care se avertiza că *"ieșirea apropiată a României din război nu înseamnă, încă, război contra armatei germane"*. Se ordona, însă, trupelor să-și asigure adăposturile, să se apere în caz de atac și, la nevoie să se retragă *"spre ieșirile răsăritene, respectiv sudice ale Carpaților"*.³³

Începând cu orele 22, posturile de radio românești au difuzat în repetate rânduri, Proclamația regelui adresată națiunii prin care se anunța ruperea relațiilor diplomatice cu Germania și încheierea armistițiului cu Națiunile Unite. *"Oricine s-ar împotrivi hotărârii noastre liber luate - suna ca un verdict Proclamația - și care nu atinge drepturile nimănui, este un dușman al neamului nostru."* Proclamația regelui către țară a spulberat ultimele *"nedumeriri"* ale forurilor hitleriste în legătură cu răsturnările ce se produsese în capitala României. Jurnalul de război al Înalțului Comandament al Armatei Germane a sintetizat corect obiectivele cuprinse în Proclamație: *"România a acceptat tratativele de armistițiu oferite de Rusia, Anglia și America. Aliații ar fi recunoscut nedreptatea Arbitrajului de la Viena, în urma căruia li se smulsese românilor Transilvania. Alături de Aliați, și cu ajutorul lor, armata română va trece granițele impuse la Viena. Dictatura ar fi luat sfârșit și cu aceasta, orice asupra"*³⁴. Șeful Misiunii Militare Germane pentru armata de uscat își amintește că, atunci când s-a transmis Proclamația și a fost comunicată componența noului guvern, unul din membri Legației ar fi exclamat: *"Ah, lista o cunoșteam de mult!"*. Alt prilej de reflecții amare pentru Hansen: *"și pe mine mă lăsaseră într-o totală ignoranță despre toate aceste lucruri"*.³⁵

La scurt timp după difuzarea Proclamației, Grigore Niculescu-Buzești, proaspătul ministru de externe, a invitat pe consilierul Legației Germane, dr. Stelzer, și i-a făcut cunoscut, în mod oficial, ruperea relațiilor diplomatice dintre România și Reich, cât și posibilitatea ca trupele germane să se retragă din zona Capitalei, dar s-a plâns deja cu privire la *"ostilitățile germane"* din zona Băneasa³⁶. *"Oferta română"* de a accepta posibilitatea retragerii trupelor germane din zona Capitalei, a provocat puternice controverse în tabăra generalilor germani, aflați în izolare de trupele lor, la sediul Misiunii diplomatice. Convins tot mai mult, din *"știrile care soseau la Legație"*, că întreaga populație a salutat ușurată *"încheierea iminentă a păcii"* și că *"a vorbi de un puci este absurd"*, generalul Hansen a adoptat o atitudine mai realistă, pronunțându-se pentru retragerea trupelor. *"Am comunicat intenția și părerea mea - afirma Hansen - domnilor Killinger, Clodius (sosit și el între timp), Tillessen, Gerstenberg și Spalke, pe care i-am întrunit. Toți au fost de aceeași părere și m-au aprobat în toate privințele"*.³⁷

Gerstenberg va afirma mai târziu, în prizonierat, chiar lui Hansen, că el n-ar fi fost prezent la această primă parte a întrunirii și nu și-a dat acordul pentru retragere trupelor. Un lucru este cert, că la propunerea lui Hansen s-au raliat amiralul Tillessen și atașatul militar, generalul dr. Karl Spalke³⁸. O altă linie care s-a conturat, îndeosebi după directiva lui Hitler de la miezul nopții de 23 spre 24 august, a fost aceea reprezentată de generalul Gerstenberg care considera că răgazul acordat de autoritățile române trebuie folosit pentru pregătirea represaliilor. La orele 22,25, ambasadorul Killinger a avut o convorbire telefonică cu generalul Grolmann, șeful Statului Major al Grupului de armate "Ucraina de Sud", pe care l-a informat despre arestarea lui Antonescu, despre audiența la rege, cât și despre faptul că instituțiile germane din București erau înconjurate de trupe românești³⁹. În această situație, generalul Johannes Friessner, încalcându-și competențele, și-a subordonat, cu de

³² Arhiva politică a Ministerului de externe din Bonn, Auswärtiges Amt Rumänien, dosarul 103.

³³ Arhivele militare din Freiburg, fondul NL 229, rola 61.

³⁴ *Ibidem*, O.K.W / W.F.St./Msg. 130/1-16.

³⁵ *Ibidem*, fond 101 F., rola 55.

³⁶ *Ibidem*, fond 101 F., rolele 62 și 55; A. Hillgruber, *op.cit.*, p. 217.

³⁷ Arhivele federale Koblenz, fond 101, rola 55.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ General-maior E. Bantea, *op.cit.*, p. 22.

la sine putere, toate trupele și serviciile germane din România, după care i-a comunicat lui Hitler. În convorbirea Hitler - Friessner, de la orele 23,25, acesta din urmă l-a informat pe Führer despre preluarea conducerii tuturor trupelor germane de pe teritoriul României, a propus transferarea urgentă în interiorul arcului carpatic *"a tot ce mai putea fi salvat ca oameni și material"* și organizare, acolo, în acest teritoriu controlat de armatele horthyste, a unui front de apărare⁴⁰. Hitler a confirmat măsurile luate de Friessner și a promis transmiterea unei directive.

În noaptea de 23 spre 24 august, la Ploiești și Constanța - zone de o importanță strategică deosebită, apreciate ca atare și în planul loviturii de stat - au sosit primele știri despre evenimentele din Capitală. La Ploiești Gerstenberg i-a comunicat *"scurt și agitat"*, colonelului Neuman, șeful sectorului pentru aviația de vânătoare, că *"ambasadorul von Killinger și el personal au fost chemați seara târziu la regele României unde li s-a declarat că România încetează războiul și că trece de partea aliaților și Antonescu ar fi arestat"*. Generalul Gerstenberg a adăugat că au fost asigurați că nu se vor întreprinde acțiuni militare împotriva lor, dar să se ia măsuri urgente pentru retragerea trupelor germane din România. Colonelului i s-a ordonat, să fie pregătit de alarmă și să-i transmită, prin mijloacele cele mai rapide, vești⁴¹. La Statul Major al Marinei de Război germane (Marine Verbindungsstab) din Constanța, știrea *"surprinzătoare că România a propus armistițiul"* a fost primită de la Grupul de armate "Ucraina de Sud". În timp ce de la Grupul de armate se dădeau asigurări că *"noul guvern nu va întreprinde nimic împotriva Germaniei"*, trupele române încercau sediul Statului Major al marinei germane.⁴²

Semnificativă și relevantă pentru confuzia și deruta cu care au fost receptate la comandamentele superioare germane evenimentele din România este și relatarea feldmareșalului Weichs, șeful teatrului de operații german din sud-est, prezent în acele zile la Cartierul General din Prusia. *"La Comandamentul Superior al Armatei, Keitel și Jodl - relatează Weichs - n-au luat în serios, la început, informațiile primite. Totuși, se bănuia declanșarea în est a unor mișcări în spatele frontului. Am fost întrebat câte trupe voi putea pune la dispoziție, din cele aflate în subordinea mea pentru a restabili poziția Germaniei în România și în spatele frontului. După aprecierea situației din Balcani, am raportat că aș fi putut pune la dispoziție un batalion care, în acel moment era disponibil. S-au mulțumit și cu acesta și batalionul a fost trimis pe calea aerului în România"*.⁴³

La miezul nopții de 23 spre 24 august, a fost transmis telefonic, prin generalul Walther Wenck de la O.K.W., ordinul Führer-ului *"de a doborî puciul, a captura pe rege și camarila de la Palat și de a constitui un nou guvern în frunte cu un general filo-german, în caz că mareșalul Antonescu nu mai e de găsit"*.⁴⁴ Directiva lui Hitler a declanșat întregul aparat militar german în încercarea disperată de a schimba cursul evenimentelor din România. La ora 1,00 noaptea, generalul Friessner făcea cunoscut, că din acel moment, ia în subordine, din ordinul Führer-ului, comandamentele și trupele Wehrmacht-ului, precum și de SS și poliție, inclusiv toate organizațiile germane din România⁴⁵. La circa o oră (1,55), generalul Friessner ordona tuturor forțelor germane de pe teritoriul României să înceapă executarea directivei date de Hitler. Generalul Gerstenberg a fost însărcinat ca, în consens cu Killinger, să asigure executarea ordinului⁴⁶. *"Cu aceasta - va relata Hansen - eu am fost practic scos din comanda mea, ceea ce mi s-a confirmat în mod expres în convorbirea telefonică cu Friessner în dimineața zilei de 24 august"*.⁴⁷ De altfel, așa cum constatase și prințul Albrecht von Hohenzollern, Friessner și-a manifestat, încă de la preluarea comenzii Grupului de armate, rezerve față de șeful Misiunii militare pentru armata de uscat și preferința pentru Gerstenberg, intrigant și ros de ambiția de a juca un rol mai important.

⁴⁰ Arhivele federale Koblenz, fond 101, rola 55, cmf. 57.

⁴¹ Arhivele militare din Freiburg, A.O.K. (Raportul colonelului Neuman, p. 7).

⁴² *Ibidem*, (Raportul final al Comandamentului Marinei Militare Sud privind evacuarea Dobrogei).

⁴³ Arhivele militare Koblenz, fond 101 F., rola 55, cmf. 82-89 (Răspunsurile sub formă de memorii, la întrebările Institutului de istorie contemporană din München ale feldmareșalului în retragere Fr. von Weichs).

⁴⁴ Arhivele militare din Freiburg, O.K.W./W.F.St./Msg. 130/1-16; general-maior E. Bantea, *op.cit.*, p. 38.

⁴⁵ *Documente privind istoria militară a poporului român. 23-31 august 1944*, I, București, 1977, p. 46.

⁴⁶ Arhivele militare Freiburg, O.K.W./F.F.St./Msp. 130/1-16.

⁴⁷ Arhivele militare Koblenz, fond 101 F., rola 55.

În jurul orelor 2,00, în noaptea de 23 spre 24 august, au sosit la Palat generalii Erik Hansen și Alfred Gerstenberg, pentru a discuta cu primul-ministru Sănătescu și ministrul de externe, Grigore Niculescu-Buzești, problema retragerii trupelor germane. În memoriile sale, Hansen descrie astfel audiența la Palat: "*După un salut oficial, dar corect, am tratat, în special eu, cu dânzii. Punctul principal l-au constituit modalitățile, unei eventuale retrageri libere, imediate și asigurate a trupelor germane*".⁴⁸ Primul-ministru român le-a adus la cunoștință că, în noile condiții, era necesar să dea dispoziție ca trupele germane să părăsească teritoriul României, renunțând la orice ostilitate. După ce s-au consultat telefonic cu Legația, Hansen și Gerstenberg s-au declarat de acord să procedeze așa cum li se ceruse și au promis că vor informa - dacă li se vor asigura cabluri telefonice - O.K.W. și pe generalul Friessner, care putea decide⁴⁹. Când Niculescu-Buzești s-a plâns din nou de faptul că trupele germane de la Băneasa au deschis focul, Gerstenberg s-a oferit să se deplaseze, dacă i se va permite, în tabăra germană pentru a da dispoziție trupelor să înceteze ostilitățile. "*După o oarecare ezitare - își amintește Hansen -, generalul Sănătescu s-a declarat dispus să-l ducă acolo, într-o mașină românească, însoțit de un ofițer român*". Ajuns în tabăra germană, Gerstenberg îl va aresta pe colonelul Valeriu Șelescu și pe căpitanul Bogdan Florescu, care îl însoțeau și a trecut la executarea ordinului lui Hitler.⁵⁰

Reîntors la Legație, Hansen a întocmit un raport asupra situației politico-militare, așa cum se contura după convorbirile de la Palat, care a fost comunicat imediat O.K.W.-ului. Raportul se încheia cu recomandarea de a folosi oferta română, "*căci ținând seama de situație eu nu vedeam nici o altă posibilitate rezonabilă*", menționând, totuși, că pregătirea trupelor pentru ripostă este efectuată "*în limita posibilităților*". Generalul Hansen afirma că ar fi făcut această mențiune numai pentru a nu trezi "*brusc*" impresia unui refuz "*net*" de a executa ordinul lui Hitler⁵¹. Conținutul aproximativ al aceluși telex a fost repetat de Hansen și în convorbirea sa, de la ora 3,30, cu general-colonel Alfred Jodl, șeful Statului Major General al O.K.W. La insistența generalului Hansen de a se primi oferta de retragere fără luptă, Jodl s-a eschivat de la un răspuns, mulțumindu-se să spună: "*Voi raporta corespunzător Führer-ului*".⁵² O altă convorbire telefonică cu același conținut s-a realizat - prin cabluri asigurate de autoritățile române - la orele 4,05, între Friessner, aflat la Slănic Moldova și Hansen care a arătat că nu dispune de suficiente forțe pentru a ocupa Bucureștiul și a înlătura noul guvern. Deși a evitat să dea un răspuns, "impresionat" totuși de argumentele lui Hansen, Friessner a dispus contramandarea măsurilor ordonate și a cerut, prin șeful său de stat major, Comandamentului Suprem al Wehrmacht-ului o hotărâre a Führer-ului.⁵³

În dimineața zilei de 24, la orele 5,00, generalul Jodl transmitea că directiva lui Hitler rămâne în vigoare, iar Gerstenberg a primit ordinul să declanșeze acțiunea, încredințându-i-se, în același timp, misiunea de a proteja producția de petrol și transportul lui prin conducte și pe calea ferată spre Giurgiu, de a asigura, în continuare, transportul pe Dunăre și expedierea de uleiuri minerale pe calea ferată, via Brașov. De asemenea, trebuia să pregătească preluarea întreprinderilor și a producției de petrol de către trupele germane⁵⁴. La orele 5,25, prin conducerea marinei de război, s-a transmis amiralului Mării Negre ordinul Führer-ului pentru ocuparea și păstrarea portului Constanța.⁵⁵

Așadar, pe măsură ce percepea, tardiv și confuz, realitatea politico-militară din România, conducerea supremă a Reich-ului, deși viza ca obiectiv al represiunii Bucureștiul, extindea contramăsurile asupra altor zone vitale: Valea Prahovei și Constanța cu litoralul Mării Negre. Începea astfel, confruntarea decisivă dintre trupele române - care încă din seara zilei de 23 august blocaseră obiectivele germane și participaseră la alte acțiuni militare, și unitățile Wehrmacht-ului care mai încercau, prin acțiuni de mare anvergură, să schimbe cursul evenimentelor din România.

⁴⁸ *Ibidem*.

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ Arhivele militare din Freiburg, A.O.K. (Raportul colonelului Neuman, p. 7).

⁵¹ Arhivele militare din Freiburg, fondul NL 229, rola 61 și O.K.W./W.F.St./Msg. 103/1-16.

⁵² *Ibidem*.

⁵³ *Ibidem*, fondul NL 229, rola 61; Arhivele federale Koblenz, fond 101 F., rola 55, cmf. 286-298.

⁵⁴ Arhivele militare din Freiburg, O.K.W./W.F.St./Msg. 130/1-16.

⁵⁵ *Ibidem* (Extras din Jurnalul de război al Comandamentului Superior al armatei germane, IV); O.K.W./Sig. 988 (Raportul final al Comandamentului Marinei Sud privind evacuarea Dobrogei, fila 4).